

ИПА ТВИНИНГ ПРОЕКТ „ПОДДРШКА ЗА ЕФИКАСНА ПРЕВЕНЦИЈА
И БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА“

Проектот го финансира Европската Унија, а го спроведуваат Државната комисија за спречување на корупцијата од земјата-домаќин и Сојузната служба за администрација на СР Германија

УПРАВУВАЊЕ
СО СУДИР НА ИНТЕРЕСИ

ВОДИЧ

Скопје,

Септември 2016

Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. За содржината на оваа публикација е единствено одговорен ИПА Твининг проектот „Поддршка за ефикасна превенција и борба против корупцијата“ и не може да се смета дека на каков било начин ги одразува ставовите на Европската Унија.

Содржина

I.	Вовед	3
II.	Што е судир на интереси?	5
III.	Зошто е важно управувањето со судир на интереси?	8
IV.	Како треба да се однесуваат службените лица?	9
V.	Како службените лица може да избегнат судир на интереси?.....	11
VI.	Каква е улогата на раководителот во управувањето со судирот на интереси?	12
VII.	Каква улога во избегнување на судир на интереси може да игра институцијата ?.....	16
VIII.	Надлежности на ДКСК и постапка во случаи на судир на интереси.....	18
IX.	Изјава за интереси – инструмент во системот на спречување на судирот на интереси .	19
X.	Примери кои произлегуваат од практична примена на Законот за спречување судир на интереси.....	22

I. Вовед

Овој прирачник е подготвен во рамките на ЕУ Твининг проектот бр. МК10/IV/JH/01 под наслов "*Поддршка за ефикасна превенција и борба против корупцијата*". Целта на овој Твининг проект е да се постигне ефикасно спроведување на антикорупциската политика и за понатамошно промовирање на доброто владеење и владеењето на правото. Една од компонентите на Проектот беше насочена кон "Унапредување на системот за управување со судир на интереси".

Судирот на интереси и нејзините појавни облици, во последните години, сè повеќе го свртуваат вниманието на јавноста и всушност се почесто стануваат предмет на јавна дебата. Ова е позитивен развој, бидејќи тоа ја одразува растечката свест за сериозните последици на оваа штетна општествена појава.

Се чини дека ризиците што може да произлезат од од судирот на интереси беа претходно донекаде потценети и останаа во сенка на ризиците поврзани со корупцијата. Јасно е дека судирот на интереси често претставува терен што води кон корупција. Иако секоја манифестација на корупцијата треба да биде кривично гонета, постоењето на судирот на интереси, сепак, е природно. Постоењето на судир на интереси не секогаш значи дека се занимаваме и со криминални активности како такви. Оттаму, развојот и имплементација на систем за управување со судир на интереси е од суштинско значење.

Целта на овој прирачник е да помогне во имплементацијата на системот за управување со судир на интереси во Република Македонија. Се надеваме дека прирачникот не само што ќе овозможи ефективен развој и имплементација, туку ќе одговори и на серија прашања од секојдневната практика.

Овој прирачник ги инкорпорира меѓународните стандарди и препораки на ОЕЦД.

Следните материјали се користени за подготовка на прирачникот:

- 1) "Managing Conflict of Interest in the Public Service. OECD Guidelines and Country Experiences," OECD 2003 - достапно на официјалната веб-страница на ОЕЦД: www.oecd.org/gov/ethics/48994419.pdf
- 2) "Managing Conflict of Interest in the Public Sector – Guidelines," Independent Commission against Corruption; Crime and Misconduct Commission, Australia 2004 – достапно на: http://www.integrity.qld.gov.au/assets/document/catalogue/icac_info_sheets/Managing_conflicts_of_interest_in_the_public_sector_-_toolkit.pdf
- 3) "Conflict-of-interest policies and practices in nine EU Member States: a comparative review" SIGMA Papers, No. 36, OECD 2005 - достапно на официјалната веб-страница на Библиотеката на ОЕЦД: <http://dx.doi.org/10.1787/5kml60r7g5zq-en>
- 4) "The Anti-Corruption Handbook for Civil Servants", Central Anti-Corruption Bureau, Poland 2015.

Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) има развиено соодветни упатства со кои се обезбедува дека:

- јавниот интерес мора да биде на прво место;
- транспарентноста на процесот на донесување одлуки е од најголемо значење (тоа значи поддршка на објективна контрола преку воспоставување на систем на изјава за интереси и судир);
- управувањето треба да се води преку индивидуалната одговорност и личниот пример;
- треба да се воспостави организациска култура која не толерира судир на интереси.

ОЕЦД го дефинира судирот на интереси на следниот начин:

“Судирот на интереси вклучува судир меѓу јавната должност и приватниот интерес на службеното лице, каде приватниот интерес на службеното лице може неправилно да влијае на вршењето на службените должности и одговорности. Службените лица при вршењето на нивните должности мора секогаш да дејствуваат во полза на јавниот интерес, со комплетно исклучување на нивниот приватен интерес, почитувајќи ги принципите на законитост, ефикасност, доверливост, независност, индивидуалност, чесност и професионалност.“

II. Што е судир на интереси?

Главната задача на службените лица е да служат на јавниот интерес. Во нивната секојдневна рутина, овие луѓе се јавуваат во голем број улоги. Тие се истовремено и претставници на власта и приватни лица и ова може да доведе до судир на интереси. Бидејќи граѓаните очекуваат од службените лица чесно, фер и непристрасно однесување, важно е тие да не се вклучат во било каква ситуација која може да ги доведе во состојба на судир на интереси.

Постоењето на судир на интереси, спротивно на корупцијата, е природно. Тоа значи дека судирот на интереси е потенцијален и доколку соодветно не се управува често претставува вистински влез во корупцијата. Корупцијата вклучува и судир на интереси, иако не сите случаи на судир на интереси се и случаи на корупција. Затоа, клучот е во правилното управување со судирот на интереси.

Организацијата за економска соработка и развој (ОЕЦД) презеде обемна работа во врска со судирот на интереси и дојде до следнава едноставна и практична дефиниција:

"Судир на интереси" подразбира судир меѓу јавната должност и приватниот интерес на службеното лице, каде службеното лице има свои приватни интереси кои би можеле неправилно да влијаат на вршење на службените должности и одговорности.

Судир на интереси може да настане поради избегнување на лични загуби, така и поради стекнување на лична корист – материјална или нематеријална.

Судирот на интереси може да биде вистински, привиден, или потенцијален.

- Вистински судир на интереси вклучува директен судир помеѓу тековните обврски и одговорности на службеното лице и неговите постојни приватни интереси.
- Привиден судир на интереси се однесува на ситуација каде што постои личен интерес кој што разумно од страна на другите би можело да го сметаат дека влијае на извршувањето на должностите на службеното лице, иако всушност не мора да постои такво несоодветно влијание или воопшто нема влијание.
- Потенцијален судир на интереси постои кога службеното лице има приватен интерес што би можело да биде во судир со неговата службена должност во иднина.

Препознавањето и дефинирањето на разликите меѓу вистинскиот и привидниот, односно потенцијалниот судир на интереси е од значење заради идентификувањето на истиот, а оттаму и во одредувањето соодветниот пристап за управување.

Важно е да се разбере дека лошо управуван *привиден* судир на интереси може да биде исто толку штетен како и лошо управуван *вистински* судир на интереси. Битен фактор е дека службените лица не треба само да се однесуваат етички, туку тоа мора и да се види од нивното однесување.

Согласно Законот за спречување судир на интереси, *"судир на интереси подразбира судир меѓу јавните овластувања и должности со приватниот интерес на службените лица, во кој што службеното лице има приватен интерес, што влијае или може да влијае врз вршењето на неговите јавни овластувања и должности."*

Под јавни овластувања и должности се подразбира извршување на работи од јавен интерес под еднакви услови во материјална и нематеријална смисла.

Јавен интерес е поширок општествен интерес за општото добро и напредок на сите граѓани под еднакви услови во материјална и нематеријална смисла, кој што може да биде загрозен од предизвикување штета од материјална и нематеријална природа поради настанување судир на приватниот со јавниот интерес.

Приватниот интерес подразбира материјален или нематеријален интерес на службеното лице што може да влијае врз неговото одлучување при извршувањето на јавните овластувања и должности .

Давањето предност на приватниот интерес во однос на службената должност, може да резултира со стекнување лична корист за службеното лице, на која тоа лице нема право. Постапувајќи во согласност со своите приватни интереси во состојба на судир на интерес, службеното лице предизвикува штета на други лица, на општеството во целина и на јавниот интерес како таков.

Личниот интерес не само што го опфаќа финансискиот интерес, правење на профит или избегнување на загуби, туку и нематеријалните поволности како што се корист, услуги и привилегии.

Општ принцип во спречувањето на судирот на интереси е обврска за службените лица секогаш да дејствуваат во корист на јавниот интерес, без оглед на нивните лични интереси, и да дејствуваат во согласност со принципите на законитост, еднаквост ефикасност, доверба, независност, јавност, непристрасност, чесност и професионалност.

Така, службеното лице никогаш не треба да биде мотивирано во извршувањето на неговите службени должности од семејни, етнички, верски, политички или други лични интереси.

Покрај тоа, сите ние имаме свои лични ставови, предрасуди и уверувања, за кои се очекува да се стават настрана при вршење на нашите службени должности. Меѓутоа, ако личните определби и карактерни особини влијаат на правилното извршување на јавна должност, тогаш тие исто така може да доведат до судир на интереси.

Непријателството, како и самото пријателство, може да доведе до вистински судир на интереси доколку службеното лице во своето постапување им даде предност на истите.

Службени лица

Согласно Законот за спречување судир на интереси, службени лица се: претседателот на Република Македонија, пратениците во Собранието на Република Македонија, градоначалниците, амбасадорите и другите именувани лица именувани од страна на Република Македонија за работа во странство; лицата избрани или именувани во и од страна на Собранието на Република Македонија и Владата на Република Македонија, органите на државната управа и други државни органи, правосудните органи, јавните претпријатија, установи, други правни лица на централната власт и локалната власт, државните службеници и вработените во органите на државната управа и други државни органи, правосудните органи, јавните претпријатија, установи, други правни лица на централната и локалната власт, советниците во советите на општините, советниците во Советот на градот Скопје, како и лица вработени преку агенциите за привремено вработување со овластување утврдено со закон.

Блиски лица се лица во брачна или вонбрачна заедница со службеното лице, роднини по крв во прва линија и странична линија до четврти степен, посвоителот или посвоеникот, роднините по сватовство заклучно со втор степен на однос, како и секое физичко или правно лице со кое службеното лице има приватен интерес.

III. Зошто е важно управување со судир на интереси?

Соодветно управување со судир на интереси носи голем број на придобивки за институциите од јавниот сектор.

Најнапред, се намалуваат можностите за корупција или несоодветно однесување.

Второ, ефективните политики и постапки за идентификувањето, откривањето и управувањето со судирот на интереси значи дека со неоснованите обвинувања за пристрасност можеме да се справиме полесно и поефикасно.

Трето, институцијата може да ја покаже својата посветеност за добро управување со решавање на прашањата што најчесто се поврзани со корупција и злоупотреба.

Транспарентноста доколку се почитува од страна на сите во една институција, како нешто само по себе, исто така ќе и покаже на јавноста и на другите кои се занимаваат со институцијата дека нејзината надлежност се врши на начин кој е фер и еднаков кон сите.

Неможноста да се идентификува, да се обелодени и спречи судирот на интереси е моментот кога што често започнува сериозната корупција и тоа е причината зошто управување со судир на интереси е толку важна стратегија за спречување на корупцијата како таква.

***Судирот на интереси не може секогаш да се избегне или да се забрани.
Неизбежните судири на интереси треба да бидат идентификувани, да бидат обелоденети и ефективно да се управувани.***

IV. Како треба да се однесуваат службените лица?

Следниве принципи се тие кои треба да го водат секое службено лице. Со овие принципи треба да се поддржи развојот на системот за управување со судир на интереси. Тие се одраз на вредностите кои се почитуваат во сите демократски земји во светот.

▪ **Постапувајте во согласност со законот и етичките принципи**

Владеењето на правото ги вклучува сите важечки законски прописи, како и оние кои произлегуваат од внатрешните нормативни акти. Фактот дека во општеството не може се да биде нормирано, е само потврда на тоа дека ниеден закон не може целосно да ја врами состојба ниту пак да ги реши сите специфични случаи. Оттаму, кога не постојат соодветни одредби во законот или законот дозволува одредена флексибилност во работењето, службените лица треба да ги користат соодветните етички стандарди, бидејќи само нивното почитување обезбедува правилно функционирање на општеството. Најважните етичките вредности се: чесност, лојалност, интегритет, доверливост, непристрасност и почит кон луѓето. Да се имаат овие вредности е важно заради општото добро и улогата на сервис на државата и нејзините органи за своите граѓани.

▪ **Охрабрете ги другите да го почитуваат законот и етичките вредности**

Овој прирачник е еден вид на повик до сите службени лица да постапуваат, и во професионалниот и приватниот живот, во согласност со законот и етичките вредности.

▪ **Придонесете за растот на довербата на граѓаните во државата**

Довербата на граѓаните значи верувањето дека функционирањето на државата и нејзините органи се сигурни и дека претставниците на власта имаат способности и знаење што може да се користат за општо добро. Заради ова верување луѓето треба да имаат чувство дека постапувањето на државата е праведно и дека е во согласност со закон. Затоа службените лица може да придонесат за зголемување на довербата на граѓаните во државата преку почитување на правото и етичките вредности. Падот на доверба кај граѓаните, всушност, обично е резултат на прекршување на законот и непочитување на етичките вредности како што се интегритет, еднаквост и правда.

▪ **Бидете непристрасни, не фаворизирајте ниту една партија или лице**

Тешка задача со која се соочува претставник на власта е да се одделат службените и приватните контакти. Тешко е да се одбие помош за семејството или пријателот. Запомнете дека, сепак, приватните односи не смее да имаат влијание во извршувањето на службените задачи. Службените лица самите треба да “се преслушаат” дали нивните приватни интереси или тие на нивните блиски роднини не

се во судир со неговите службени обврски. Судирот на интереси кој се јавува како резултат на наведеното, треба веднаш да се реши.

- **Не користете јавни функции за да се здобиете со било каква материјална или нематеријална корист или за да се однесувате на начин што покажува желба да се здобиете со таквата корист**

Во многу случаи самата корупција како таква започнува со мали подароци. Претставник на институцијата што покажува исправен став не прифаќа никаква лична корист. Одбивањето му овозможува да останете чесен и независен. Ова е многу повредно од каква било лична корист. Само јасна поделба помеѓу личните интереси и службените должности гарантира слобода на одлучување. Прифаќањето подароци ја ограничува оваа слобода.

- **Заштитете ја информацијата добиена во вршењето на јавната функција**

Службените лица имаат пристап до информации, што може да биде исклучително важно за многу лица. Во многу случаи, службените лица се обврзани на тајност. Покрај тоа, службените лица треба да се повлечат од постапката веднаш, ако тоа е во врска со користење на информации добиени во врска со извршување на обврски или вршење на функција, а што е во судир со законот. Службените лица не смеат да ги користат овие информации за да ги реализираат своите цели.

- **Бидете лојални на функциите или на службата што ги вршите**

Службените лица треба да ги исполнуваат надлежностите и обврските што им се утврдени со закон или подзаконски акти. Овие барања понекогаш резултираат со судир, кој мора да биде решен поединечно од страна на лицето кое ја извршува службата или е носител на функцијата. Во исто време, службените лица треба да ги почитуваат етичките стандарди, бидејќи доброто функционирање на државата во голема мера зависи од правилното однесување на претставниците на власта. Затоа, доколку имате дилема околу состојбата во која се наоѓате, а не можете со сигурност да оцените дали таа состојба може да доведе до прекршување на законот, побарајте мислење од надлежните органи.

- **Следете го принципот на еднаквост пред законот, што обезбедува еднакви можности за сите граѓани, без разлика на нивната национална, етничка, расна и верска, политичка или било каква друга припадност**

Принципот на еднаквост пред законот се однесува на сите граѓани кои подлежат на националното законодавство. Според овој принцип, сите лица, вклучувајќи ги и претставниците на власта, треба да се третираат еднакво, односно со еднаква мерка, без дискриминација или фаворизирање. Ова значи дека политичарите и лица кои вршат јавни функции не треба да се ставаат над законот. Исто така, и тие треба да се однесуваат еднакво кон сите граѓани. Овој принцип подразбира забрана за политичка, социјална и економска, односно било кој вид дискриминација.

V. Како службените лица може да избегнат судир на интереси?

За да се избегне судир на интереси, неопходно е:

- Свест, волја, посветеност и ангажираност на службените лица во избегнување на состојби на судир на интереси со давање на личен пример и охрабрување на сите други вработени да ги препознаваат состојбите на судир на интереси;
- проширување знаењето за тоа што е судир на интереси и како да се избегне;
- овозможување пристап до знаење за управување со судир на интереси (на пример, обуки, публикации, експерти, платформа за е-учење);
- давање јасни и практични примери со кои се илустрира оваа појава;
- обезбедување јасни правила за да се следат во случај на судир на интереси;
- проценување на ризиците од судир на интереси;
- разгледување на прашањето за судир на интереси, додека се прави развој на организациската култура;
- воведување на систем за управување со судир на интереси и редовно да се проценува неговото функционирање;
- да се назначи лице или тим одговорен за спроведување на таков систем;
- воведување на механизми за да се идентификуваат и да се документаат прекршувањата на овој систем;
- да се определат санкции за непочитување на правилата за управување со судир на интереси;
- решавање на сите случаи на судир на интереси на праведен и единствен начин.

VI. Каква е улогата на раководителот во управувањето со судирот на интереси?

Бидете свесни

Однесувањето на раководителот игра огромна улога во избегнување на судир на интереси. Со оглед дека тој ја определува и насочува работата на службениците, раководителот треба да биде и пример за нив.

Запомнете дека одредени состојби, доколку трат подолго, можат да создадат погодно тло за појава на судир на интереси, а тоа пак да резултира со негативни последици.

Тоа може да се случи кога:

- редовниот и рутински надзор не е доволен,
- се има премногу доверба во подредените службеници, како и во долгорочно вработените службеници или високо специјализираните службеници,
- раководителите даваат лош пример,
- нема реакција откако е откриено непримерно однесување.

Разговарајте

Редовно разговарајте со вработените за заканите со кои се соочуваат или може да се соочат во текот на извршувањето на задачите и професионалните обврски. Разговорот ќе ви помогне да се идентификуваат области на ризик. Анализирајте ги заканите, вклучувајќи ги и оние од другите служби со слични надлежности со кои се соочиле. Врз основа на резултатите од анализата, размислете какви промени треба да се направат, на пример: во структурата на организацијата, протокот на документи и поделбата на надлежностите, а со цел да се избегнат ваквите ризици во иднина.

Добрата комуникација со вработените ќе спречи многу непотребни проблеми, па така, особено како раководител вие треба:

- да ги разгледате професионалните и личните проблеми на своите вработени,
- да ги користите достапните правни инструменти за да се избегне судир помеѓу интересите на вработениот кои произлегуваат од неговите надворешни активности или од интересите на неговите блиски лица, и неговите професионални должности,
- да покажете претпазливост во ситуација каде што работникот има видливо премногу или премалку одговорност,
- да обрнете внимание на личните слабости на работникот (на пример, зависност, скап начин на приватен живот, лично хоби што тешко се финансира или на презадолженоста на вашите вработени).

Внимавајте и следете

Постојат многу симптоми кои може да се забележат во однесувањето на вработените. Запомнете дека појавата на овие симптоми не секогаш значи дека постои судир на интереси, каде вашиот подреден вработен е инволвиран. Употребете рационално размислување. Симптомите може да се однесуваат на вработен или на задачите што се извршуваат од него.

Во однос на вработениот, да се обрне внимание на:

- финансиската состојба: неразумно висок стандард на живеење или финансиски проблеми,
- прифаќањето на друга платена работа без да се бара согласност или да ги информира своите претпоставени,
- нетипичното однесување (на пример, кое произлегува од фактот дека работникот е уценуван или има грижа на совест),
- ненадејната промена во однесувањето кон колегите и претпоставените,
- намалувањето на интензитетот на извршувањето на задачите кои му се доверени,
- зависноста: од алкохол, дрога, коцкање, итн.,
- желбата да се импресионира околината, се фали за своите професионални и лични контакти,
- приватните контакти (на пример, разни покани, активности кои не се поврзани со професијата, договори или консалтинг експертизи, акционерство, итн.),
- добивањето бенефиции од трети страни (на пример, специјални цени при набавки, прифаќање на скапи вечери во ресторани, покани за приватни или деловни настани).

Во однос на задачите што се извршуваат од страна на вработениот, да се обрне внимание на:

- не придржување на службената должност или овластување,
- склоност кон слабости, особено на незаконско или сомнително однесување,
- правење на "мали неправилности",
- разликите меѓу фактичкиот тек на постапувањето за кое е задолжен и последователното документирање на истата,
- несоодветното проценување на ситуацијата и донесувањето различни одлуки во слични случаи, но со различни странки,
- злоупотреба на овластувања за донесување одлуки,
- намерно избегнување контрола,
- непримерно - зголемено залагање при остварувањето на одредени задачи,
- неуспехот да обезбеди информации за сите преземени активности,
- неподготвеност да ги наведе причините за одлуката,

- пристраѕност за одредени кандидати или понудувачи,
- непочитување на принципите на економичност и рационалност во располагањето со средствата на институцијата,
- се обидува да влијае врз одлуките во случаите кои не припаѓаат во доменот на одговорноста на работникот,
- неоправдано одбивање на вработениот за промена на опсегот на работните задачи или да се префрли на друга позиција, особено ако се однесува на унапредување и зголемување на платата.

Спречувајте

Од вас како од раководител, ќе се бара да се однесувате во согласност со правилата на професионалната етика и да избегнувате судир на интереси, но и да се грижите за подигање на свеста на вработените.

Вие имате слични обврски кон вашите претпоставени како што вработените имаат кон вас.

Ве молиме обрнете внимание на следното во најранливите области:

- не работете рутински,
- информирајте ги вработените за ризиците,
- барајте информации од вработените во врска со статусот на тековните задачи,
- воведете ги дополнителните одговорности поврзани со задачите за известување,
- употребете го принципот на четири очи (некој друг да ги разгледува и одобрува активностите или одлуките на вработениот),
- ако е можно, променете го составот на тимовите, работните групи, итн.,
- зајакнете го официјалниот надзор,
- почесто користете ја внатрешната контрола.

Реагирајте

Во случај на основано сомневање дека има судир на интереси, размислувајте за преземање итни мерки, како што се:

- прераспоредување на задачите на вработениот,
- забрана за вработениот да има пристап до фајлови или одредени документи,
- инспекција на работното место на вработениот (како што е компјутерот, мемориската картичка, бирото, белешките, итн.),
- иницирање на постапки за внатрешна контрола.

Оценете како да се продолжи врз основа на околностите на случајот. Недостиг на реакција може да наштети не само на сликата што ја имаат другите за вас, туку, исто така, може да повлече дисциплинска или кривична одговорност против вас. Не двоумете се да побарате совет од лица надлежни во областа на управување со судирот на интереси или внатре во вашата организација или во друга надлежна институција.

Применувајте

Со цел да се избегне судир на интереси, не можете да го заборавите официјалниот и суштински надзор, што сепак, припаѓа на вашите главни обврски како раководител. Недостаток на надзор може да доведе до далекусежни последици, особено во ризични области. Затоа, обидете се со следново:

- оптимизирајте ги постапките за контрола со вградување на контролните механизми (на пример двојни проверки),
- обезбедете вработените да не се изолирани или премногу независни во своите постапки,
- обрнете внимание на симптомите кои укажуваат на постоење на судир на интереси,
- преку “ad hoc” ревизија, проверете дали вработените ја пречекоруваат нивната надлежност или ги кршат важечките закони и постапки,
- испитајте го задоволство од извршувањето на работните задачи од страна на вработените преку разговори со клиентите/странките,
- обезбедете транспарентност во постапката на донесување одлуки.

Информирајте

Ако вие сте раководител на државна или институција на локалната самоуправа, должни сте да ги известите надлежните државни орган за кривичното дело, кои сте го откриле во врска со вршењето на вашите службени должности.

VII. Каква улога во избегнување на судир на интереси може да игра институцијата?

Секоја институција треба да се стреми да се применуваат принципите на владеење на правото, непристрасност, доверливост. Не постои сомнеж дека судирот на интереси е сериозна пречка за остварување на овие општи цели.

Еден од начините да се надмине оваа пречка е да се воведат систем на управување со судирот на интереси. Системот треба да го утврди однесувањето на сите службени лица, со цел да се елиминираат или да се намалат негативните последици од нивното однесување.

Воведување на системот за управување со судир на интереси е потврда дека институцијата е во состојба да ги оцени постојните ризици и да спречи негативните настани да се случуваат во иднина.

Раководството и вработените во институцијата треба да постапуваат заеднички и во согласност со утврдените правила!

Системот за управување со судир на интереси треба да ја земе предвид организациската структура и значителната специфичност на секоја институција. Секоја институција мора редовно да ги анализира ризиците поврзани со спротивставените интереси.

Базирајќи се на резултатите од таквата анализа, треба редовно да се преземаат следниве чекори:

- ажурирање на системот за управување со судир на интереси,
- да се утврди какви промени треба да се направат:
  - во организациската структура на институцијата,
  - во рамките на субординацијата на службените лица ,
  - во рамките на надлежностите на одредени службени лица,
  - во начинот на давање услуги на клиентите/странките,
  - во начинот на документирање на задачите што се извршуваат,
  - во протокот на документите и информациите.

Транспарентноста штити од судир на интереси!

Ве молиме да размислите за назначување на вработен или тим одговорен за управување со судир на интереси. Задачите поврзани со управувањето со судир на интереси може да се вршат од страна на персоналот кој обично се занимава со внатрешните истраги, внатрешните контроли и/или надзор врз професионалното однесување на вработените.

На лицето или тимот задолжени за работите од областа на управување со судир на интереси може да се дадат следниве задачи:

- контакт со раководството, вработените и клиентите/странките, со цел да се даваат совети за избегнување на судир на интереси,
- примање, проценување и проверка на пријавите за постоење на судир на интереси,
- анализа и идентификација на ризици од судир на интереси,
- спроведување на обуки во областа на управување со судирот на интереси,
- соработка со Државната комисија за спречување на корупцијата (ДКСК) и други органи за спроведување на законот,
- информативни активности за спречување на судир на интереси.

Друг важен елемент на системот за управување со судир на интереси е постојано зголемување на свеста на службените лица преку редовна обука или дискусија. Особено, тоа треба да се применува на лицата кои се нововработени или се на извршување на задачи во ризични области.

Подигање на свеста на службените лица ја формира организациската рамка на институцијата!

Ако институцијата утврди дека постои судир на интереси, таа треба да ги информира и да ја објасни ситуацијата на вработените и да преземе соодветни чекори со цел да се избегнат исти или слични настани во иднина. Во случај на основано сомневање за судир на интереси, за тоа треба да биде известена Државната комисија за спречување на корупцијата.

VIII. Надлежности на ДКСК и постапка во случаи на судир на интереси

Државната комисија за спречување на корупцијата е специјализирана, независна, самостојна и водечка институција за спречување на корупцијата и судирот на интереси. Основана во 2002 година со Законот за спречување на корупцијата, надлежностите во сверата на спречување на судирот на интереси и се утврдени во Законот за спречување судир на интереси донесен во 2007 година.

Основните надлежности на ДКСК, согласно Законот за спречување на корупцијата и Законот за спречување судир на интереси, се следниве:

- да донесува државна програма за спречување на корупцијата и судирот на интереси;
- да дава мислење при донесувањето на законите од значење за спречување на корупцијата и судирот на интересите;
- да иницира соодветни постапки пред други надлежни органи;
- да покренува иницијативи за кривично гонење, да поведува прекршочни постапки, како и постапки за надзор, разрешување, преместување и распоредување на службените лица;
- да постапува во случаи со сомневања за корупција и да разгледува случаи на судир на интереси;
- да го евидентира и следи имотот на избраните и именуваните лица и да ги проверува податоците од анкетните листови за имотната состојба и изјавите за интереси;
- да соработува со домашни и соодветни меѓународни институции;
- да ги координира активностите во борбата против корупцијата и судирот на интереси;
- да работи на подигнување на јавната свест за негативните последици од корупцијата и судирот на интереси;
- да придонесе кон остварувањето на принципот на транспарентност во работењето.

Постапката за утврдување на судир на интереси се иницира и спроведува од страна на ДКСК:

- по службена должност;
- по барање на службено лице;
- врз основа на пријава од друго лице;
- по барање на функционерот кој раководи со органот во кој е вработен службеникот;
- врз основа на анонимна пријава.

Со цел утврдување на фактите на случајот ДКСК прибира документи, податоци и информации од други субјекти кои се должни да одговорат во рок од 15 дена. ДКСК ќе донесе одлука за тоа дали постои судир на интереси во рок од 30 дена.

Ако ДКСК утврди дека лицето се наоѓа во состојба на судир на интереси, таа ја доставува одлуката до службеното лице, кое мора да излезе од таквата состојба во рок од 15 дена. Ако службеното лице постапи во согласност со одлуката, постапката се прекинува. Доколку не, ДКСК изрекува мерка - јавна опомена.

IX. Изјава за интереси – инструмент во системот на спречување на судирот на интереси

Управувањето со системот за спречување на судирот на интереси, како на институционално ниво, така и на ниво на систем во државата, бара постојано унапредување и надградба. Ниедна држава не може да има целосен увид во интересите, особено на избраните и именувани лица, доколку нема доволно инструменти тоа да го следи.

Токму таков инструмент е изјавата за интереси. Обврска за поднесување на изјава за интереси, согласно Законот за спречување судир на интереси, имаат службените лица, кои во рок од 30 дена од преземањето на вршењето на јавните овластувања и должности треба да ја достават до Државната комисија за спречување на корупцијата. Изјава за интереси поднесуваат и државните службеници и вработените во органите на државната управа и други државни органи, органите на судската власт, јавните претпријатија, установи, други правни лица на централната и локалната власт утврдени со закон, како и лицата вработени преку агенции за привремено вработување со овластување. И за оваа категорија службени лица рокот за поднесување на изјавата е 30 дена, но секако од денот на вработувањето и тоа во органот, односно институцијата во која се вработуваат.

КОИ ПОДАТОЦИ ГИ СОДРЖИ ИЗЈАВАТА ЗА ИНТЕРЕСИ

Најнапред тоа се личните податоци на подносителот на изјавата, потоа и јавното овластување и должност на кој е избран или именуван, односно вработен. Особено битни се елементите на изјавата што ги даваат податоците за институцијата/ органот каде е избрано/именувано/вработено лицето, како и називот на институцијата/органот што го извршил изборот односно именувањето/вработувањето, и секако датумот на изборот/именувањето/вработувањето.

ЗОШТО Е БИТЕН ДАТУМОТ НА ИЗБОР/ИМЕНУВАЊЕ/ВРАБОТУВАЊЕ

Затоа што од тој датум тече законскиот рок за поднесување на изјавата, а неговото не почитување повлекува прекршочна одговорност за лицето што е обврзано да го стори тоа.

Во прекршочната постапка, што согласно законот ја поведува ДКСК за овој вид на прекршок, надлежниот суд на службеното лице ќе му изрече глоба за прекршок во износ од 1000 до 3000 евра во денарска противвредност.

КОИ ОСТАНАТИ ПОДАТОЦИ ГИ СОДРЖИ ИЗЈАВАТА

Тоа се личните ангажмани на лицето што ја поднесува изјавата, како што е други јавни овластувања и должности; податоци за сопственички, основачки, содружнички или членство во управни одбори и особено податоци за тоа дали е овластено лице во

трговско друштво. Тука се и податоците за членување во здруженија на граѓани и фондации.

ЗОШТО СЕ ПОТРЕБНИ ОВИЕ ПОДАТОЦИ

По поднесување на изјавата, во ДКСК веднаш се прави увид во наведените податоци, што и дава можност ажурно да постапува доколку утврди одредено прекршување на законот.

Во примерите што ќе ги видите подолу во овој прирачник ќе добиете појасна слика за постапувањето и во кои случаи тоа се прави.

ПОДАТОЦИ ВО ИЗЈАВАТА ШТО СЕ ОДНЕСУВАТ НА БЛИСКИТЕ ЛИЦА

Покрај податоците за кои се зборува погоре во текстот, изјавата содржи и податоци и за овластувања и функции на блиските лица на избраното/именуваното/вработеното лице, што од аспект на превенирање на состојба на судир на интереси е особено значајна. Имено, законот е рамката од каде произлегуваат обврските на службените лица во однос на превенирање на состојбата на судир на интереси кога се во прашање нивните блиски лица. Еднакво е значајно, гледано од аспектот на целиот систем за управување со судирот на интереси, и податоците за блиските лица на службените лица, бидејќи како што Законот за спречување судир на интереси, така и Законот за спречување на корупцијата содржи норми што уредуваат односно ограничуваат одредени состојби што се состојби на судир на интереси.

X. Примери кои произлегуваат од практична примена на Законот за спречување судир на интереси

Кумулација на функции

Истовременото извршување на повеќе функции од страна на едно лице е спротивно на позитивните законски прописи од оваа област (Закон за спречување судир на интереси, Закон за спречување на корупцијата) кои предвидуваат извршување на една, а не на повеќе јавни функции. На овој начин доаѓа до кумулирање на функциите со што се создаваат предуслови јавниот интерес да се подреди на приватниот интерес на службеното лице.

Пример:

1. Едно лице ги извршува следните функции: директор за финансиски работи во државна институција и член на Управен одбор во Акционерско друштво со процент на државен капитал 100%.
2. Извршување на три функции: Член на Управен одбор во Јавно претпријатие, член на Совет во Општина и член на Надзорен одбор во Јавна здравствена установа.

Повреда на член 9 од Законот за спречување судир на интереси

Истовремени извршување на јавни овластувања и должности утврдени со закон и како сопственик управува со трговско друштво или установа.

Пример:

1. Член на Совет на Општина и управител на приватно трговско друштво.
2. Министер и управител на приватно трговско друштво.
3. Пратеник и управител на приватно трговско друштво.

Повреда на член 20 од Законот за спречување судир на интереси

Извршување на јавни функции и примање на надоместок при активност во здруженија на граѓани, фондации и организации (освен за патни трошоци во врска со дејноста на истите).

Пример:

1. Организационски директор во Јавна здравствена установа и основач и директор на фондација, како и основач и претседател на спортска асоцијација. Во фондацијата и асоцијацијата прима надоместок.

2. Член на управен одбор на Јавно претпријатие и член во Одбор на фондација со примање на паричен надоместок по седница.

Непотизам

Давање предност, корист или други погодности од страна на службеното лице во извршувањето на службената должност на одреден поединец или група лица со кои службеното лице има семејни или пријателски врски.

Пример:

1. Директор на градинка вработува блиско лице (ќерка) во истата установа, со потпишување на Одлуката за избор на кандидат и Договорот за вработување.
2. Директор на Јавно претпријатие, после 6 месеци од стапување на функцијата, распишува оглас за времено вработување, каде се вработува неговата ќерка.
3. Директор на клиника го вработува сопствениот син преку трансфер од примарно во терцијарно здравство. За таа цел поништил конкурс за вработување на двајца лекари без никаква законска основа.
4. Директор на основно училиште вработува две блиски лица, сестрата и сопругата.

Службените лица не смеат да постапуваат во случај кога имаат личен интерес. Кога истото ќе дознае за околности што укажуваат на судир на интереси, должно е веднаш да побара да биде изземено и да запре со своето постапување. За изземањето одлука носи органот во кое е избрано или именувано, односно вработеното лице и по барање на заинтересираното лице.

Ограничување по престанок на функцијата

Оваа ризична област е поврзана со можен судир на интерес кај службените лица, кои по престанокот на функцијата се вработуваат во приватниот сектор. Тоа претпоставува дека службеното лице си создало за себе погодности и привилегии уште додека ја извршувало функцијата.

Пример:

Член на Совет, кој после завршување на истата функција се вработува во приватна фирма во пократок од законски превидениот рок, каде што вршел надзор како член на горенаведениот совет.

Утврдување судир на интереси во постапка на спроведување на јавни набавки

Службеното лице не смее да влијае за донесување на одлука по јавна набавка или на кој било друг начин да ја искористи положбата за донесување на одлука со цел да постигне приватен интерес или корист за него или за негови блиски лица.

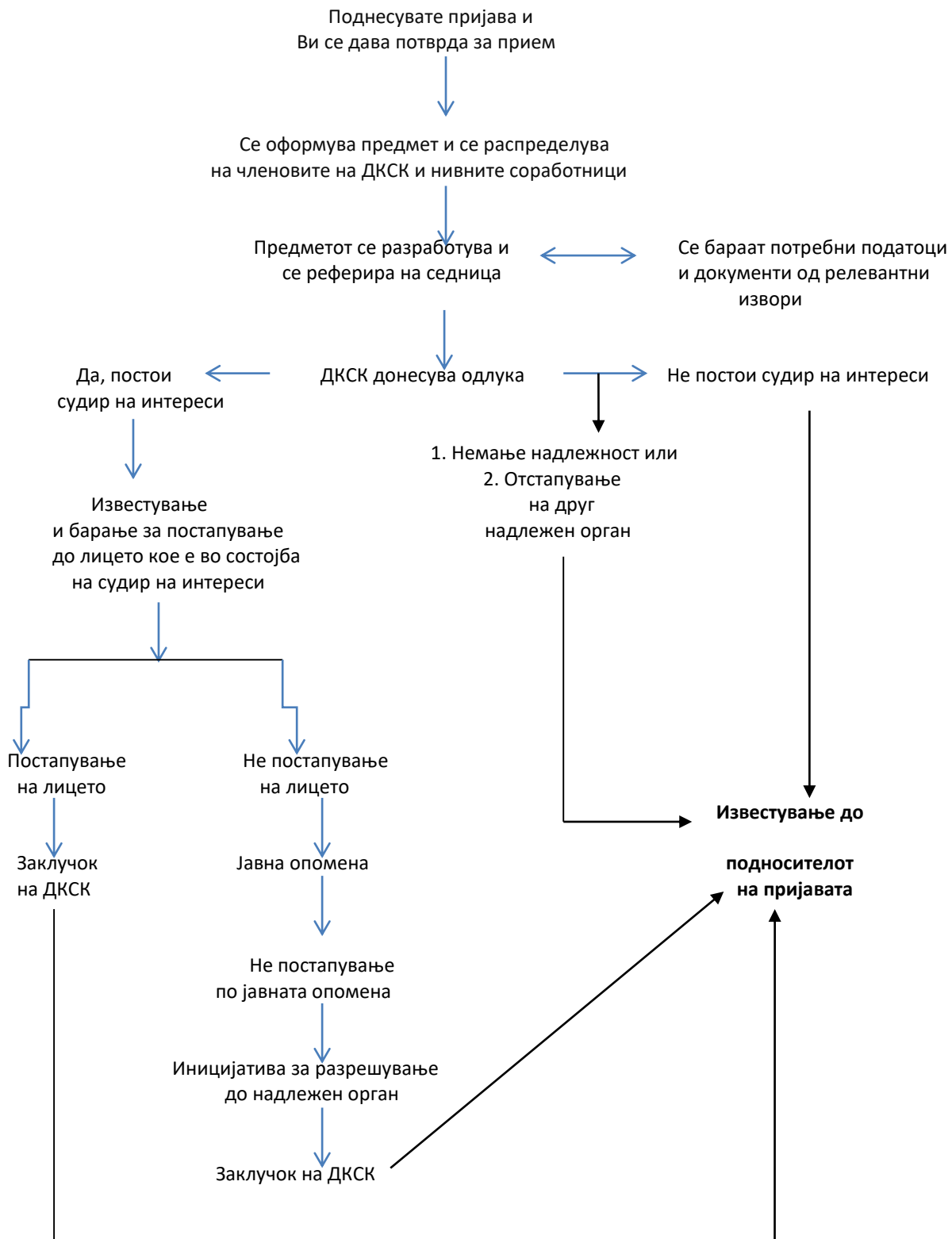
Пример:

Директор на Агенција се наоѓа во ситуација на судир на интереси бидејќи негови блиски лица се вработени во трговски друштва кои се јавуваат како економски оператори, носители на јавна набавка, која ја објавува Агенцијата и како потписник се јавува самиот директор.

Постапување по пријавите

Пријава до ДКСК за случај на судир на интереси може да поднесе секое физичко или правно лице, со откривање на својот идентитет или анонимно, во писмена форма и има право да очекува одговор по надлежното постапување на ДКСК

ПОСТАПКА ЗА САМОПРОЦЕНКА ЗА СУДИР НА ИНТЕРЕСИ

Во случај на сомневање за постоење на судир на интереси, самото службено лице може да идентификува потенцијален судир на интереси преку искрени одговори на следниве прашања:

- Дали постојат лични или приватни интереси кои може да имаат влијание врз вршењето на моите службени должности?
- Може ли да се здобијам со лична корист од оваа состојба што може да фрли сомнеж врз мојата непристрасност?
- Како другите ќе го гледаат мојот ангажман во конкретната постапка или во процесот на донесување на одлуки?
- Дали постојат ризици за мене или мојата институција?
- Дали мојот ангажман во конкретниот процес на донесување одлуки е фер и разумен во секакви околности?
- Што можам да добијам или изгубам со одредена постапка или одлука?
- Кои се потенцијалните последици од игнорирањето на судирот на интереси? Што ако моето однесување стане видливо?
- Дали сум дал некакви ветувања или сум презел обврски во однос на моето постапување?

**Ако не сте сосема сигурни по овој процес на самопроценка,
немојте да се двоумите да контактирате со ДКСК**